

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXII. De effectu principali sacramentorum qui est gratia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

Super Quaestione sexagesima secunda. Articulus primus.

In titulo nota terminos. Non enim queritur, an sacramenta dicantur causa, sed an sint causa. Et hoc ideo, quia non satisfit quaestioni uocando causam id, quod vera non est causa. De

gratia autem in praesenti titulo sermo est indistincte: reueratur enim sequenti articulo, quae sit illa gratia, quae per sacramenta conferuntur. Unde non spectat ad praesentem quaestionem dicere in speciali de gratia, quae causatur. Rursus si principium non articuli huius, sed introductio quaestio-

nis huius perspexeris (ubi haec q. 62. a quaestione sexagesima secunda distinguitur, dicendo: & primo de effectu eius principali, qui est gratia secundario, de effectu secundario, qui est character) videbis, quod sub gratiae nomine hoc in loco non comprehenditur character, cum distinguatur contra characterem: sed communiter sumitur, prout a sanctis dicitur, quod sacramenta conferunt gratiam. Et hoc maxima memoriae: & remittitur, cum postea dicitur, sacramenta causare instrumentaliter gratiam, et non recur-

ras ad characterem, volens fugere quod baptismus non causat gratiam grauiam facientem, quia creator & creatura non potest etiam instrumentaliter creare. Hoc enim de effectu principali sacramentorum, qui est gratia distincta contra characterem, tractando queritur, an sacramentum sit causa gratiae, & in sequenti articulo quid addat haec gratia supra gratiam grauiam facientem discutitur. In corpore articuli tria sunt. Primo ponitur id, in quo oportet omnes conuenire. Secundo, recitatur quorundam opinio. Tertio respondetur quaestio secundum propriam opinionem.

Quo ad primum conclusio est. Necessse est dicere sacramenta nouae legis aliquo modo causare gratiam. Probatur, Per sacramenta homo Christo incorporatur, ergo acquirit gratiam. Antecedens est Apostoli: consequentia patet: quia non fit homo membrum Christi, nisi per gratiam.

Quo ad secundum, primo ponitur opinio, quod sacramenta causant non operando ad gratiam, sed quia Deus assistit, cum exemplis & auctoritate Bernardi. Secundo, exponitur quid importet haec opinio, scilicet quod non ponit sacramenta supra genera signorum, & declaratur exemplis. Tertio, improbat haec opinio auctoritate sanctorum, addentium signo causam.

Quo ad tertium ponitur primo distinctio bimembris de causa agente, scilicet principali & instrumentali. Secundo, ponitur causa principalis conditio: quae distinguitur ab instrumentali scilicet principalis causa est, quae agit virtute suae formae, cui assignatur effectus. Et iuxta hoc membrum ponitur vna conclusio: solus Deus est causa principalis gratiae. Probatur, solus Deus est, cuius est participata similitudo, gratia, ergo solus Deus est gratiae causa principalis. Antecedens est Petri Apostoli. Con-

QVAESTIO LXII.

De principali effectu sacramentorum, qui est gratia, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de effectu sacramentorum. Et primo de effectu eorum principali, qui est gratia. Secundo de effectu secundario qui est character.

CIRCA primum queruntur sex.

Primo, Vtrum sacramenta nouae legis sint causa gratiae.

Secundo, Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum, & donorum.

Tertio, Vtrum sacramenta continent gratiam.

Quarto, Vtrum sit in eis aliqua virtus ad causandum gratiam.

Quinto, Vtrum talis virtus in sacramentis deriuetur a passione Christi.

Sexto, Vtrum sacramenta veteris legis, gratiam causarent.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sacramenta sint causa gratiae.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod sacramenta non sint causa gratiae. Non enim idem videtur esse signum & causa, eo quod ratio signi videtur magis effectui competere: sed sacramentum est signum gratiae, non igitur est causa eius.

Præterea. Nullum corporale

quod ab agente principali mouetur: sed sacramentum Deus adhibet, ut per ea conferatur gratiam, ergo sunt causa instrumentales. Maior patet ex signo: quia effectus non assignatur instrumento, & ex exemplo de lectulo respectu serae & artis. Minor probatur, auctoritate Augustini, & Apostoli, & modi loquendi: quia hoc vocatur instrumentum, per quod principale agens operari dicitur.

agere potest in rem spiritualem, eo quod agens honorabilius est patiente, ut Augustinus dicit 12, super Genesim ad literam: sed subiectum gratiae est mens hominis, quae est res spiritualis. non ergo sacramenta possunt gratiam causare.

Præterea. Illud, quod est proprium Dei, non debet alicui creaturae attribui: sed causare gratiam, est proprium Dei, secundum illud Psalm. 84. Gratiam & gloriam dabit dominus. Cum ergo sacramenta consistant in quibusdam verbis & rebus creatis, non videtur quod possint gratiam causare.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit supra Ioan. quod aqua baptismalis corpus tangit, & cor abluit: sed cor non abluatur, nisi per gratiam. ergo causat gratiam, & pari ratione alia ecclesiae sacramenta.

RESPONDEO. Dicendum, quod necesse est dicere sacramenta nouae legis, per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim, quod per sacramenta nouae legis, homo Christo incorporatur, sicut de baptismo dicit Apostolus ad Galat. 3. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: non autem efficitur homo membrum Christi,

quod non sunt causa gratiae aliquid operando: sed quia Deus sacramentis adhibitis, in anima gratiam operatur. Et ponunt exemplum de illo, qui

per sacramentum, a Deo immediate causante illum. Ex quorum trium concurru, infert quod sacramentum licet non sit secundum rem causa gratiae, potest tamen appellari causa instrumentalis gratiae, ut sic saluentur auctoritates sanctorum.

Declarat autem hoc, scilicet quod sine vera causalitate possit dici causa instrumentalis, tum quia merum dicitur causa termini, & tamen non efficit illud, tum quia vere dicimus, quod per motum acquiritur terminus, & per meritum acquiritur premium, & tamen neutrum est causa vere instrumentalis, & hoc directe militat contra rationem litterae sumptam ex modo loquendi cum illa praepositione Per.

Arguit præterea contra conclusionem principalem huius litterae, scilicet. Sacramentum est vere causa instrumentaliter agens ad gratiam. Et argumentum suum est ex parte effectus. Aut sacramentum attingit instrumentaliter agendo, ipsam gratiam gratum facientem, aut aliquam dispositionem prauiam: non potest dici primum: quia gratia creatur, & nulla creatura potest etiam instrumentaliter creare: nec potest dici secundum, tum quia dispositio illa cum sit forma supernaturalis, est eque creabilis sicut gratia, tum quia subiectum est eque in potentia obediens ad illam dispositionem: tum quia dispositio illa producitur in instanti, sacramenta autem non possunt agere in instanti. Et si ponatur produci in tempore, Deum agere in tempore inconuenit.

lib. 12. ca. 16. in med. to. 3.

Tract. 80. a med. tom. 9.

Arguit

¶ Arguit præterea contra idem, descendendo specialiter ad sacramentum eucharistiae: quia transubstantiatio sic sola infinita virtute non minus quam creatio: nec potest fingi in pane dispositio necessitas ad transubstantiationem, quoniam dispositio necessitans est in eodem instanti cum termino.

¶ Præterea, In alijs sacramentis oportet assignare, quæ sic ista dispositio, quæ instrumentaliter causatur a sacramentis.

¶ Demum arguit, quod superflue ponitur ista causalitas in sacramentis: quia sine ipsa ex assistentia diuina ecclesie reuelata, in operationibus sacramentalibus omnia subsistantur ad sacramenta, & eorum effectus requisita.

¶ Ad primū obiectū Scoti, beneiter respondendo, dicitur, quod cum ipse non saluet sacramentum causam esse, sed causam dici, & in veritate nō nisi signum infallibile præceptū suscipi ponatur ad effectum sacramenti, non fatuit auctoritatibus sanctorum, dicentibus sacramentum esse signum, & causam efficiendam signatum, vt patet in 4. sent.

Cum ergo obicitur primò, quod sacramentum habet rationem dispositionis, respondetur quod nō esset dispositio, nisi ratione obedientie, qua præceptum suscipitur signum: & propterea fallum est quod ipsum sacramentum seu illius susceptio secundum se esset dispositio in esse reali, nisi ponatur realiter causa.

Ad secundum vero de merito dicitur, quod licet meritum sit causa vt ratio, qua operanti est debitum præmium, & propterea dicitur causa præmii, constat tamen meritum non efficere præmium, quoniam aliunde est meriti, & aliunde præmiare. Et propterea non obstat hoc proposito, vbi de causa efficiente secundū rem est questio.

Ad tertium de motu, dicitur quod quia motus potest sumi actiue vel passiue, vel absolute, & per motionem actiuam proculdubio effectiue fit terminus, per motum autem simpliciter vel passiue, non effectiue, sed tanquam per viam acquiritur terminus, ideo argumentum non obstat propositioni, qua videtur Auctor in hoc proposito, scilicet illud proprie dicitur instrumentum, per quod agens effectiue operatur.

Et per hoc patet responsio ad vltimum contra rationem de modo loquendi, quoniam non sumit argumentum Auctor, ex ly per absolute, sed applicato ad id per quod efficiens operatur.

Ad argumenta secundo loco inducta contra conclusionem principalem dicitur, quod sacramentum instrumentaliter attingit gratiam sacramentalem. & non oportet recurrere ad dispositionem præuiam ad gratiam. Quicquid enim secundum aliorum opinionem, vt probabiliorē dixerit Auctor in 4. sententia, hoc in loco secundum propriam sententiam longe alius sentit, expresse ponens gratiam gratum facientem (qua scilicet homo fit membrum Christi, & qua sumus diuina natura cōsortes) a Deo principaliter, & a sacramento instrumentaliter effici.

qui afferens denarium plumbeū, accipit centum libras ex regis ordinatione, non quod denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quantitatem: sed hoc operatur sola voluntas regis. vnde & Bernardus dicit in quodam sermone de cœna domini, sicut inuestitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per anulum, sic diuisiones gratiarum diuerse sunt traditæ sacramentis. Sed si quis recte consideret, iste modus non transcendit rationem signi. Nam denarius plumbeus non est nisi quoddam signum regis ordinationis de hoc, quod pecunia recipiatur ab isto. Similiter liber est quoddam signum, quo designatur traditio canonicatus. Secundum hoc igitur sacramenta nouæ legis nihil plus essent, quàm signa gratiæ: cum tamen ex multis sanctorum auctoritatibus habeatur, quod sacramenta nouæ legis non solum significat, sed causant gratiam. Et ideo aliter dicendum, quod duplex est causa agens, principalis & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo non potest causare gratiam, nisi Deus: quia gratia nihil est aliud quàm quædam participata similitudo diuinæ naturæ, secundū illud 2. Petr. 1. Magna nobis & pretiosa promissa donauit, ut diuinæ simus consortes naturæ: Causa vero instrumentalis non agit per

virtutem suæ formæ, sed solum per motum, quo mouetur a principali agente. unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta nouæ legis gratiam causant. Adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus, ad gratiam in eis causandam. unde Augustinus dicit 9. contra Faustum. Hæc omnia, scilicet sacramentalia, sūt & transeunt virtus tamen, scilicet Dei, quæ per ista operatur, iugiter manet. Hoc autem proprie dicitur instrumentum, per quod aliquis operatur. Vnde & Tito. 3. dicitur, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

Ad primū ergo dicendum, quod causa principalis non proprie potest dici signum effectus, licet occulti, etiam si ipsa sit sensibilis & manifesta: sed causa instrumentalis si sit manifesta, potest dici signum effectus occultis: eo quod non solum est causa, sed quodammodo effectus, in quantum mouetur a principali agente. Et secundum hoc, sacramenta nouæ legis, simul sunt causæ & signa, & inde est, quod sicut communiter dicitur, efficiunt quod figurant. Ex quo etiam patet, quod habent perfecte rationem sacramenti, in quantum ordinantur ad aliquid sacrum, non solum per modum signi, sed etiam per modum causæ.

Ad secundū dicendū, quod in

Et confirmatur clare hanc esse suam intentionem extitulo questionis, ubi distinguit hanc questionem a sequenti, per hoc, quod nunc queritur de sacramenti effectū principali, qui est gratia: tunc autem queritur de effectū secundario, qui est character, de quo & ornatu simile dicitur esse iudicium in 4. sententia, quo ad præsentem questionem. Et confirmatur hoc idem ex sequenti articulo huius questionis, ubi gratia sacramentalis non ponitur dispositio: sed vt patet, nullum habimale donum addit supra gratiam gratum facientem.

Ad obiectionem autem, quod nulla creatura potest etiam instrumentaliter creare, respondetur hoc concedendo: sed negando, quod gratia proprie creatur: quod patet ex eo, quod cum definit esse, nō annihilatur. Nam si crearetur (quia creatio est ex nihilo) cū defineret conleuari, oporteret quod eius defectio esset annihilatio: Deum autem credimus nunquam aliquid annihilare.

Et licet hoc sufficit argumentum: pro reuerentia tamen cōmunis dicti, sane intelligendi, de creatione gratiæ, distinguere potes, quod causalitio gratiæ dupliciter sumi potest: uel quatenus est mutatio animæ de non grata in gratam Deo, & sic attingitur instrumentaliter a sacramento: uel quatenus creatio ibi aliquo modo immiscetur, & sic fit gratia immediata a Deo. Probatur autem conuenienter sic dici, quia Christus ca-

put ecclesie ut homo (alioquin non esset eiusdem nature cum membris) influit vitam proculdubio gratiæ gratum facientem membris suis: constat autem humanitatem Christi infra latitudinem contineri creaturarum. non inconuenit ergo Deum per humanitatem Christi, ut instrumentum coniunctum, & per sacramentum vt instrumentum separatum, gratiam gratum facientem in homine causare, vt clare habes hic in responsione ad tertium bene perspecta, ac collata cum argumento & corpore articuli, ad quod se remittit.

Et per hoc patet responsio ad obiecta reliqua contra dispositiones præuias causabiles per sacramenta in speciali. De singulorum enim proprijs effectibus, in tractatu singulorum patere poterit: nunc enim factum est propositio de effectu, qui est gratia sacramentalis, tractare, quam diximus & manifestabimus non oportere esse dispositionem aliquam præuiam ad gratiam. Quare fallum est sacramentum non posse causare in instanti; quoniam in termino temporis prolationis verborum sacramentum causare effectum suum potest. Nec etiam inconuenit Deum voluntarie vtendo mou creaturæ, agere in tempore: cum nullus adeo desipiat, qui neget Deum posse localiter mouere, quod est agere in tempore.

Ad demum obiecta, quod superflue ponitur ista causalitas in sacramentis, respondetur quod non superflue, sed necessario ponitur, tum necessitate reuerentiæ ad auctoritates sanctorum.

Bernardus in sermo de cœna ante medallius.

D. 180.

horum, quas ipsemet Scotus volens saluare glossat, causa, id est signum infallibile, ubi patet manifestus error in glossando: tum necessitate dignitatis sacramentorum nouae legis: longe enim digniora sunt si locantur in genere causae, quam si infra latitudinem signorum concludantur, ut sacramenta veteris legis. Eatenim oportet sacramenta nouae legis digniora esse sacramentis veteris legis, & excedere vetera in hoc quod noua efficiunt quae figurat, uetera autem non ut patet in 4. sentent. dist. 1.

A glossante autem Scoto, aut quocumque altero in extraneum sensum, quaedam est quibus artibus, aut quo sermone sancti, aut quocumque alio, debent aut ponuntur explicare hoc, scilicet quod sacramenta sine causa efficiuntur gratia: si non explicatur per ista, efficiunt quod figurant, & rursus per ista, ita ut imaginem gerat, & causa existat: quae omnia explicantur in 4. sentent. Doceat nos quare, quibus uocibus explicandum fuerat, & sic cognoscant se, uel non sequi doctrinam sanctorum in hac parte, collecta a Magistro sententiarum. Et scito, quod hodie minus libera apparet opinio hae, quoniam in concilio Florentino iussu Eugenio III legimus differentiam inter sacramenta veteris & nouae legis in hoc, quod illa non causabant gratiam: ista uero conuenient gratiam, & conferunt eam. Hae ibi.

In responsione ad secundum aduerte Scotum ubi supra, nec exempla praeterire: unde contra exemplum de efficacia instrumentorum artificum arguit, probando ferram non esse effectuum causam instrumentalem: tum quia nec figura, nec quantitas, nec motus localis est forma actiua: tum quia sicut albedo expellit ab eodem nigredinem non effectiue, sed formaliter, ita corpus expellit corpus ab eodem loco non effectiue, sed quasi formaliter.

Ad haec facile est respondere, & monstrare inopinabilem hanc Scoti nouam phantasiam esse falliam, cum enim mouens proximum, & motum oportet esse simul, & constet ligni partes, quae secundo mouentur localiter, non esse simul cum artifice (non enim oportet se tangi artificem & lignum quod fecerit) consequens est, quod mouens proximum partes illas, oportet quod sit terra, quae est corpus mouens motum. Et confirmatur auctoritate Aristotele, secundo de Anima ponentis nauem mouere nauem, & manu & remone, altera ut instrumento coniuncto, altera ut instrumento separato. Constat autem effectiue esse huiusmodi mouere. Ad primam ergo obiectionem dicitur, quod licet motus localis absolute non sit forma actiua aut actio, mouere tamen localiter est agere, ut patet. Et sic, sicut artifex mouendo ferram, agit, ita terra mouendo partes ligni, agit.

Ad secundam dicitur, quod aliud est loqui de modo quo corpus expellit corpus ab eodem loco, & aliud est loqui de modo quo corpus mouens motum, expellit aliud corpus a suo loco, & aliud est loqui quomodo calor expellit frigus, & aliud quomodo corpus calefaciens calefactum expellit frigus. Ad positum siquidem quaestiones huius non spectat primum, sed secundum: quoniam instrumentum artificis est mouens motum. Ex quo patet, quod exemplum Auctoris deseruit propo-

sito, dum sacramentum ponitur instrumentum diuinae misericordiae, motum a Deo ad mouendam animam in sanctitatem sui.

Super Quaestiones, sexagesimas secundae Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

Utrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam uirtutum, & donorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod gratia sacramentalis non addat aliquid super gratiam uirtutum, & donorum. Per gratiam enim uirtutum, & donorum perficitur anima sufficienter, & quantum ad essentiam animae, & quantum ad potestates eius, ut patet ex his, quae in secunda parte dicta sunt: sed gratia ordinatur ad animae perfectionem, ergo gratia sacramentalis, non potest aliquid addere super gratiam uirtutum & donorum.

¶ 2. Praet. Defectus animae expectatus causantur: sed omnia peccata sufficienter excluduntur per gratiam uirtutum & donorum: quia nullum est peccatum, quod non contrarietur alicui uirtuti. gratia ergo sacramentalis, cum ordinetur ad defectus animae tollendos, non potest aliquid addere super gratiam uirtutum & donorum.

¶ 3. Praet. Omnis additio uel subtractio informis, variat speciem, ut dicitur 8. Metaphysico. Si ergo gratia sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

¶ 3. Praet. Omnis additio uel subtractio informis, variat speciem, ut dicitur 8. Metaphysico. Si ergo gratia sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

¶ 3. Praet. Omnis additio uel subtractio informis, variat speciem, ut dicitur 8. Metaphysico. Si ergo gratia sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

¶ 3. Praet. Omnis additio uel subtractio informis, variat speciem, ut dicitur 8. Metaphysico. Si ergo gratia sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

¶ 3. Praet. Omnis additio uel subtractio informis, variat speciem, ut dicitur 8. Metaphysico. Si ergo gratia sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

IN titulo per gratiam uirtutum, & donorum intellige habitus gratiae gratum facientis, & uirtutum tam theologialium quam moralium, & donorum Spiritus sancti.

In corpore unica est conclusio: Gratia sacramentalis addit super gratiam uirtutum & donorum. Et probatur conclusio haec ex diuersitate effectuum: quia scilicet alius est effectus gratiae sacramentalis, & alius est effectus gratiae uirtutum & donorum. Et quia in conclusione & titulo, non de sola distinctione, sed de distinctione per modum addentis fit mentio: ideo probatio utriusque includit, scilicet distinctionem, & additionem. Assumens non solum effectus gratiae uirtutum & donorum ex una parte, & effectus gratiae sacramentalis ex altera parte: sed etiam proportionem uirtutum & donorum ad gratiam, ac per hoc implicite proportionem gratiae sacramentalis, seu ipsius effectus ad gratiam. Est ergo probatio ista, Gratia absolute perficit essentiam animae, & sicut ab essentia fluunt potentiae, ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum, dona scilicet & uirtutes, sacramenta autem ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in uita Christiana praeter actus potentiarum animae, ergo sicut uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam & uirtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem: ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum, & uirtutum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima in quantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur a gratia: quantum uero ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quod potentiae perficiuntur per dona, & uirtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam uero partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercumque, sed ita ut homo moriatur uitis, membrumque Christi fiat.

Inf. q. 73. ar. 7. ad 1. scilicet. Et 4. dist. 7. q. 2. ar. 2. q. 3. Et dist. 17. q. 1. ar. 4. q. 5.

P. 2. q. 10. ar. 3. & 4.

lib. 3. rex. 10. tom. 3.

In eo dicitur in arguendo sententiam.

In corpore.

in vita Christiana, &c.

¶ Circa hanc doctrinam adnerre dupliciter posse intelligi gratiam sacramentalem addere super gratiam donorum, & uirtutum. Primo, ut addat donum aliquod habituale. Et hic sensus licet forte multis placeat, & ab Auctore sumptus erigatur, quia ponit differentiam specificam inter gratias sacramentales, & gratias donorum, & uirtutum tā hic in responsione ad ultimum, quam in questionibus de ueritate, quæstio. 27. articulo quinto ad duodecim mihi tamen etiam si alibi (hoc est in libris sententiarum, aut questionibus disputatis) Auctor expressisset oppositum, aliter sentiendum, uideatur ex hoc loco. Et est secundus sensus, ut gratia sacramentalis addat supra gratiam donorum & uirtutum, non habituale aliquod donum, sed actuale diuinum auxilium extensiuum gratiæ uirtutum & donorum ad effectum proprium sacramenti. Mousor autem ad hoc quoniam in prima sectione Auctor diuidendo gratiam, distinxit contra habituale donum gratiæ, gratium diuinum auxilium: ac per hoc sub genere gratiæ communiter dictæ, locauit duo genera seu species gratiarum, scilicet gratiam habituales doni, & gratiam diuini auxiliij. Et propterea cum hoc in loco expresse dicat gratiam sacramentalem addere diuinum auxilium, non est ad aliud genus gratiæ & ratione positum, scilicet donum habituale diuertendum: sed primum inter sensum sectando sentiendū est, quod gratia sacramentalis distinguitur specie a gratia uirtutum & donorum, non sicut habitus ab habitu, sed sicut gratium diuinum auxilium a gratuito habitu: uel dono: & per hoc esse speciem gratiæ communiter dictæ (ut in responsione ad tertium dicitur) & diuidi in plures species iuxta specificam pluralitatem effectuum, ut in-

P. 2. q. 110. art. 3. & 4.

D. 677.

gratia sacramentalis addat aliquid super gratiam uirtutum, & donorum, sequitur quod æquiuoce dicitur gratia: & sic nihil certum nobis ostenditur, ex hoc quod sacramenta dicuntur gratiam causare.

SED CONTRA est, quod si gratia sacramentalis non addit aliquid super gratiam donorum & uirtutum, frustra sacramenta habentibus, & dona & uirtutes conferentur. In operibus autem Dei nihil est frustra, ergo uidetur quod gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam uirtutum, & donorum.

RESPON. Dicendum, quod (sicut in secunda parte dictum est) gratia secundum se considerata, perficit essentiam animæ, in quantum participat quandam similitudinem diuini esse. Et sicut ab essentia animæ fluunt eius potentia, ita a gratia fluunt quedam perfectiones ad potentias animæ, quæ dicuntur uirtutes, & dona, quibus potentia perficitur in ordine ad suos actus. Ordinantur autem sacramenta ad quosdam speciales effectus necessarios in vita Christiana, sicut baptismus ordinatur ad quandam spiritualem regenerationem, qua homo moritur uitijs, & fit membrum Christi, qui quidem effectus est aliquid speciale præter actus potentiarum animæ, & eadem ratio est in alijs sacramentis. Sicut igitur uirtutes, & dona addunt super gratiam communiter dictam, quandam perfectionem dereminate ordinatam ad proprios actus potentiarum: ita gratia sacramentalis, addit super gratiam communiter dictam, & super uirtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum sacramenti finem. Et per hunc modum gratia sacramentalis addit super gratiam uirtutum, & donorum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod gratia uirtutum & donorum sufficienter perficit essentiam, & potentias animæ, quantum ad generalem ordinationem actuum animæ sed quantum ad quosdam effectus speciales, qui requiruntur in vita Christiana, requiritur sacramentalis gratia.

AD SECUNDUM dicendum, quod per uirtutes & dona excluduntur sufficienter uitia & peccata, quantum ad præsens & futurum, inquan-

rius quæstio. 72. articulo 7. ad tertium dicitur. Et confirmatur hoc ex nunc allegato loco, ubi Auctor gratiam in sacramento confirmationis collatam, ad hic dicta se referens, non dicit diuersam esse gratiam gratiam facientem, & sacramentalem baptismi & confirmationis: sed dicit gratiam utrobique collatam, habere aliquid commune, & aliquid proprium. Et quo ad commune (quod est gratia gratum faciens) esse unius speciei. Si uero consideretur quo ad propria superaddita, sic diuersarum sunt rationum collata in baptismis, & confirmatione. Ex hoc enim, quod ad diuersum modum considerandi gratiam se resoluit, insinuat non esse ibi diuersos habitus, sed (ut diximus) esse unum habitum relatum seu extensiuum ex nouo diuino auxilio per sacramentum exhibito, ad diuersos secundum speciem effectus. Et confirmatur hic sensus: quia hoc sufficit ad saluandum, & dignitatem sacramentorum in causando, & gratias sacramentales, & effectus earum, nec multiplicatur tot habitus in anima.

¶ In responsionibus ad primum & secundum, si uis in speciali uidere differentiam utriusque effectus (scilicet perfectionis, ad quam ordinatur sacramentum, & de qua tractatur in responsione ad primum, & similiter defectus, contra quem ordinatur sacramentum: de quo in responsione ad secundum tractatur) lege dictum articulum primum q. 65. inferius.

¶ 2. Præterea. Sacramenta ordinantur, ad hoc, quod homines per ea gratiam consequantur: sed gratia cum sit accidens, non potest transire de subiecto in subiectum, ergo pro nihilo esset gratia in sacramentalis.

¶ 3. Præter. Spirituale non continetur a corporali, etiam si in eo sit: non enim anima continetur a corpore, sed potius continetur corpus, ergo uidetur, quod gratia, cum sit quiddam spirituale, non contineatur in sacramento corporali.

SED CONTRA est, quod * Hugo de sancto Victore dicit, quod sacramentum ex sanctificatione inuisibilem gratiam continet.

RESPON. Dicendum, quod multipliciter aliquid dicitur esse in alio, inter quos duplici modo gratia est in sacramentis. Vno modo sicut in signo, nam sacramentum est signum gratiæ alio modo sicut in causa: nam sicut dictum est, sacramentum nouæ legis est

¶ In corpore sunt duæ conclusiones. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in signis. Et probatur, quia sacramentum est signum gratiæ. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in causa non uniuoca nec æquiuoca, sed instrumentali.

¶ Super Quæstionibus sexagesimæ secundæ Articulum tertium.

¶ Itulus accipiendus est, ut loquatur.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in signis. Et probatur, quia sacramentum est signum gratiæ. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in causa non uniuoca nec æquiuoca, sed instrumentali.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in signis. Et probatur, quia sacramentum est signum gratiæ. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in causa non uniuoca nec æquiuoca, sed instrumentali.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in signis. Et probatur, quia sacramentum est signum gratiæ. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in causa non uniuoca nec æquiuoca, sed instrumentali.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in signis. Et probatur, quia sacramentum est signum gratiæ. Altera est, gratia est in sacramentis, sicut in causa non uniuoca nec æquiuoca, sed instrumentali.

Art. 6.

4. dist. 4. Et uerba q. 97. art. 1.

lib. 14. art. 41. 2. 3. 4.

Intra articulum 11. 4. q. 1. 8. 4. & c. art. 1.

lib. de sac. par. 19. art. 1.

Art. 6.

Instrumentali: Et probatur quo ad secundam partem, quia non est secundum similitudinem speciei, sicut homo generat in homine generante. Quo ad tertiam vero, quia non est secundum aliquam formam propriam, & permanentem, proportionatam ad talem effectum: sicut res generat in sole. Quo ad quartam demum partem: quia est secundum quam tam virtutem fluentem, & incompletam in ipsa natura.

Super Quaestione secundam articulum quartum.

Tullius ut sonat, sumendus est de virtute causatiua effectus.

In corpore referuntur duae viae. Altera potentium sacramenta non causare gratiam nisi concomitanter. Et secundum hanc respondetur quaestioni negative, quia sola virtus diuina assequens est quae causat gratiam.

Altera (quam sequitur Auctor) potentium, quod sacramentum est instrumentalis causa gratiae. Et secundum hanc respondetur quaestio, dicendo duo. Primo, necesse est simul ponere, quod in sacramento sit quaedam virtus instrumentalis ad inducendum sacramentalem effectum. Secundo, qualis est ista virtus, & dicitur, haec virtus proportionatur instrumentum. Et probatur, Virtus haec se habet ad alicuius rei perfectionem & virtutem absolute, sicut instrumentum se habet ad agens principale: sed instrumentum non operatur, nisi in quantum est motum a principali agente: principale autem agens operatur per se, & propterea virtus principalis habet completum, & permanentem esse in natura, virtus autem instrumentalis incompletum, & transiens, ergo virtus haec proportionatur instrumento. Et probatur hoc ultimum, quia motus, est actus imperfectus ab agente in patientem.

Adverte hic, maximam hoc in loco difficultatem inueniri: eo quod uno sensu intellecta communiter videntur, tam a teo quibus, quam ab aduersarijs uerba Auctoris, cum tamen dupliciter possint intelligi. Primo, ut sit sensus, quod in sacramentis non sit aliqua virtus superaddita, non solum propriae operationis sensibilis elementi, sed etiam superaddita motui, quo mouetur a principali agente, & haec virtus est quaedam qualitas habens esse fluens per modum motus, & est ipsius instrumentalis: sicut virtus instrumentalis est virtus spiritualis: sed in corpore non est virtus spiritualis, neque ita quod sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei, & ita non potest eam transcendere) neque ita quod recipiat eam ab alio, quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis, ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiae causatiua.

instrumentalis gratiae causa, unde gratia est in sacramento nouae legis, non quidem secundum similitudinem speciei, sicut effectus est in causa vniuersali: neque etiam secundum aliquam formam propriam, & permanentem, proportionatam ad talem effectum, sicut sunt effectus in causis non vniuersis, puta res generat in sole, sed secundum quamdam instrumentalem virtutem, quae est fluens, & incompleta in esse natura, ut infra dicitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod gratia non dicitur esse in sacramento sicut in subiecto, neque sicut in vase, prout vas est locus quidam, sed prout vas dicitur instrumentum alicuius operis faciendi, secundum quod dicit Ezech. 9. Vniuersusque vas interfectionis habet in manu sua.

AD SECUNDUM dicendum, quod quomuis accidens non transeat a subiecto in subiectum, transit tamen a causa per instrumentum aliquo modo in subiectum, non ut eodem modo sit in eis, sed in vnoquoque secundum propriam rationem.

AD TERTIUM dicendum, quod spirituale existens perfecte in aliquo, continet ipsum, & non continetur ab eo: sed gratia est in sacramento secundum esse fluens & incompletum, & ideo non inconuenienter sacramentum dicitur continere gratiam.

ARTICVLVS III.

Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiae causatiua.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod in sacramentis non sit aliqua virtus gratiae causatiua. Virtus enim gra-

mo est ipsa gratia secundum esse fluens & incompletum, ut in calce precedentis articuli. hoc ultimum Auctor expressit. Et hic est sensus communis, contra quem Scotus ubi supra & Durandus & Aureolus arguunt.

¶ Sed quoniam hic sensus non est intentus ab Auctore, nec ueritas (ut nunc conabor ostendere) ideo argumentationibus istorum omittis ad secundum uenio sensum, ut scilicet virtus ista nihil aliud sit quam motus, quo instrumentum a principali agente mouetur ad proprium principis agentis effectum inducendum. Mouetur autem ad hoc ex communibus, & ex proprijs. Apertissime enim, Auctor in hac littera ex communibus omni instrumentali causa procedit, dicens: sed ponendo quod sacramentum est instrumentalis causa gratiae, necesse est simul ponere, quod in sacramento, sit quaedam uirtus, &c. Vbi patet quod secundum eum simile est iudicium de sacramento, & de alijs causis instrumentalibus, quantum ad uirtutem instrumentalem, per modum transeuntis &c. Sed de causa instrumentali expressit Auctor in primo huius quaestiois articulo haec uerba, causa uero instrumentalis non agit, per uirtutem sui forma, sed solum per motum quo mouetur a principali agente. Vbi dictio conclusiua manifestat, quod ab instrumentum, excludit Auctor omnem agendi rationem superadditam motui, quo mouetur a principali agente. Et hoc ipsum in speciali de sacramentis loquendo in calce responsionis, ad primum, huius articuli replicat dicens: Et hoc modo, uis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinatur a Deo ad effectum spirituale. Vbi uides uim spirituale consistere a Deo ad effectum spirituale. Et confirmatur hic sensus ex eo, quod secundum Auctorem sacramentum baptismi uirtutem hanc inchoatiue accipit in sui institutione, scilicet quando Christus est baptizatus: tunc enim aqua sanctificata est, accipiendo inchoatiue uim regeneratiuam, sed consistat nihil tunc aquam accepisse, nisi habitatem ut sit materia baptismi: factum est enim tunc, ut non oleum, non uinum &c. sed aqua idonea esset ad regenerandum. Et si his adiungas, quod uis quaelibet eiusdem rationis est in sui inchoatione, & perfectione, opinaberis quod uis regeneratiua, quae in aqua inchoatiue posita, conuenit est

¶ 2 Præter. Omne quod est, reducit ad aliquod genus entis, & ad aliquem gradum boni: sed non est dare in quo genere entis sit talis virtus (ut patet discurrenti per singula) nec etiam potest reduci ad aliquem gradum bonorum: neque enim est inter minima bona, quia sacramenta sunt de necessitate salutis, neque etiam inter media bona, cuiusmodi sunt potentia animae, quae sunt quaedam potentia naturalis: neque etiam inter maxima bona, quia nec est gratia nec uirtus mentis, ergo uidetur quod in sacramentis nulla sit virtus, gratiae causatiua.

¶ 3 Præter. Si talis virtus est in sacramentis, non causatur in eis, nisi per creationem a Deo: sed inconueniens uidetur, quod tam nobilis creatura, statim esse desinat sacramento perfecto, ergo uidetur, quod nulla virtus sit in sacramentis ad gratiam causandam.

¶ 4 Præter. Idem non potest esse in diuersis: sed ad sacramenta concurrunt diuersa, scilicet, uerba, & res: unius autem sacramenti, non potest esse nisi uirtus una, ergo uidetur quod in sacramentis nulla sit uirtus.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit super Ioan. Unde tanta uis aquae, ut corpus tangat, & cor abluiat: Et Beda dicit, quod Dominus tactu sui mundissime carnis uim regeneratiuam contulit aquis.

re in hoc, quod sacramenta ordinantur a Deo ad effectum spirituale. Et confirmatur hic sensus ex eo, quod secundum Auctorem sacramentum baptismi uirtutem hanc inchoatiue accipit in sui institutione, scilicet quando Christus est baptizatus: tunc enim aqua sanctificata est, accipiendo inchoatiue uim regeneratiuam, sed consistat nihil tunc aquam accepisse, nisi habitatem ut sit materia baptismi: factum est enim tunc, ut non oleum, non uinum &c. sed aqua idonea esset ad regenerandum. Et si his adiungas, quod uis quaelibet eiusdem rationis est in sui inchoatione, & perfectione, opinaberis quod uis regeneratiua, quae in aqua inchoatiue posita, conuenit est

Aug. tra. 80. in Ioan. post mediū rom. 9. In ho. Euā. quod cantur in oī. epiph. id habetur. in ho. militario totius anni inuenies.

Infra v. articulo 4. dicitur quod virtus principalis habet completum, & permanentem esse in natura, virtus autem instrumentalis incompletum, & transiens, ergo virtus haec proportionatur instrumento. Et probatur hoc ultimum, quia motus, est actus imperfectus ab agente in patientem.

Adverte hic, maximam hoc in loco difficultatem inueniri: eo quod uno sensu intellecta communiter videntur, tam a teo quibus, quam ab aduersarijs uerba Auctoris, cum tamen dupliciter possint intelligi. Primo, ut sit sensus, quod in sacramentis non sit aliqua virtus superaddita, non solum propriae operationis sensibilis elementi, sed etiam superaddita motui, quo mouetur a principali agente, & haec virtus est quaedam qualitas habens esse fluens per modum motus, & est ipsius instrumentalis: sicut virtus instrumentalis est virtus spiritualis: sed in corpore non est virtus spiritualis, neque ita quod sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei, & ita non potest eam transcendere) neque ita quod recipiat eam ab alio, quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis, ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiae causatiua.

Adverte hic, maximam hoc in loco difficultatem inueniri: eo quod uno sensu intellecta communiter videntur, tam a teo quibus, quam ab aduersarijs uerba Auctoris, cum tamen dupliciter possint intelligi. Primo, ut sit sensus, quod in sacramentis non sit aliqua virtus superaddita, non solum propriae operationis sensibilis elementi, sed etiam superaddita motui, quo mouetur a principali agente, & haec virtus est quaedam qualitas habens esse fluens per modum motus, & est ipsius instrumentalis: sicut virtus instrumentalis est virtus spiritualis: sed in corpore non est virtus spiritualis, neque ita quod sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei, & ita non potest eam transcendere) neque ita quod recipiat eam ab alio, quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis, ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiae causatiua.

folia idoneitate in ablutione sacramentali, consumpte posita contenta est solo usu, quo Deus actualiter ablutione illa vitur ad regenerandum. Vitur siquidem seu motus ille quo Deus mouet illam, seu vitur actione nostra sensibili, sacramentum conficitur in effectu effectiuo gratia sacramentalis, quia est quo est mouens motum a principali agente, & est

RESPON. Dicendum, quod illi, qui ponunt quod sacramenta non causant gratiam nisi per quaedam concomitantiam, ponunt quod in sacramento non sit aliqua virtus, quae operetur ad sacramenti effectum, est tamen virtus diuina sacramento assistens, quae sacramentalem effectum operatur: sed ponendo quod sacramentum est instrumentalis causa gratiae, necesse est simul ponere, quod in sacramento sit quaedam virtus instrumentalis ad inducendum sacramentalem effectum: & haec quidem virtus proportionatur instrumento: vnde comparatur ad virtutem absolutam & perfectam alicuius rei, sicut comparatur instrumentum ad agens principale. Instrumentum enim (vt dictum est*) non operatur, nisi in quantum est motum a principali agente quod per se operatur. & ideo virtus principalis agentis habet permanentem & completum esse in natura: virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex uno in aliud, & incompletum: sicut & motus est actus imperfectus, ab agente in patiens.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis & completae, sicut ratio probat. Nihil tamen prohibet in corpore esse virtutem spirituales instrumentales, in quantum scilicet corpus potest moueri ab aliqua substantia spirituali, ad aliquem effectum spirituales inducendum: sicut & in ipsa voce sensibili est quaedam vis spiritualis ad excitandum intellectum homi-

Art. r. huius
quae.

ligas, dilingue motum, quo potest instrumentum moueri, in motum simplicem, & motum virtuosum. Est siquidem instrumenti simplex motus ille, ad quem ex parte mouentis sufficit potentia motiua, ex parte vero termini, naturalis effectus instrumenti: motus autem virtuosus est ille, qui ex parte mouentis ultra potentiam motiuam exigit artem seu aliquid proportionale arti: ex parte vero termini, ducit ad effectum principalis agentis, puta, artis, seu alicuius proportionaliter se habentis, sicut ars se habet ad instrumenta sua. Exemplum utriusque motus respice in cithara, cuius fides si moueantur a non musico, sonabunt tantum: si vero moueantur a musico, efficiunt non solum sonum, sed sonum musicum, qui est effectus proprius artis musicae. Vbi patet, quod simplex motus fidium citharae, non ducit nisi ad naturalem effectum percussus illic: motus vero qui ab arte procedit, ad effectum artis ducit, utpote vim artis in se habens, & propterea motus virtuosus appellatur. Tria ergo cum hic considerentur (scilicet motus, & vis seu virtus, & motus virtuosus) ratione diuersitatis,

quae est inter motum & vim seu virtutem, disparem valde conditiones assignantur utriusque, puta, quod vis seu virtus est de genere qualitatis, reductiue tamen, quod habet esse intentionale, quod est spiritualis &c. quae non conueniunt motui. Ratione vero coincidentiae seu identitatis motus, & virtutis in tertio, hoc est

in motu virtuosus instrumenti, quod dicitur instrumentum agit per se motum, quo mouetur a principali agente. Ratione autem solius formalis distinctionis inuenta inter motum, & virtutem, in motu virtuosus instrumenti, apponitur motui instrumenti vis seu virtus: & non ad denotandum quod sint duae res, sed quod haec duo coeuntia, in instrumento, inueniuntur constituenta illius motu virtuosum. Et hic est, quem sacramentalia signa a Deo fortuntur, cum sacramenta conferuntur. Nam si quis aliquem abluerit aqua &c. non animo facienti quod facit Eccle. d. 69.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut motus, eo quod est actus imperfectus, non proprie est in aliquo genere, sed reducitur ad genus actus perfecti (sicut alteratio ad qualitatem) ita virtus instrumentalis non est, proprie loquendo, in aliquo genere, sed reducitur ad genus & speciem virtutis perfectae.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut virtus instrumentalis acquiritur instrumento, ex hoc ipso quod mouetur ab agente principali, ita & sacramentum consequitur spirituales virtutem ex benedictione Christi, & applicatione ministrum ad usum sacramenti. vnde August. dicit in quodam sermone de epiphania: Nec mirum quod aquam, hoc est substantiam corporalem, ad purificandum animam dicimus peruenire: peruenit plane & penetrat conscientiae vniuersa latibula: quamuis enim sit subtilis, & tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior, occultans vitae causas, ad secreta mentis subtili rore pertransit.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut eadem vis principalis agentis, instrumentaliter inuenitur in omnibus instrumentis ordinatis ad effectum, prout sunt quodam ordine unum, ita etiam eadem vis sacramentalis inuenitur in verbis & rebus, prout ex verbis & rebus perficitur vnum sacramentum.

Instrumentalis. Nam sicut diuersa instrumenta nihil aliud habent ab arte una, nisi suos motus virtuosos ad effectum artis, & omnes illi motus, quia sunt motus partiales, sunt unus motus totalis, ac per hoc vna vis principalis agentis, inuenta instrumentaliter in diuersis instrumentis, ita in ministro, verbis & elemento sunt partium motus virtuosos partiales multitudine & ministrum operatione, puta, ablutione, & verbis & aqua vitur Christus mouedo singula, ut agens principale. Et sicut ex omnibus non conficitur nisi unum numero sacramentum, ita ex omnibus partialibus motibus virtuosos, hoc est partium, & actiue sumptis, non conficitur nisi vna numero vis sacramentalis, quemadmodum omnes motus singulorum trahentium nauem, non sunt nisi vnus numero tractus vna numero totalis actio, vnam inferens passionem, vnumque effectum. Nec oportet laborare ad inueniendum, quomodo ex diuersis formis intentionibus fit vna forma simplex aut composita, vel per aggregationem, vt contra tenentes humilmodi virtutes intentionales, arguitur.

Super

ARTICVLVS V.

Utrum Sacramenta noue legis habeant uirtutem ex passione Christi.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod sacramenta nouae legis non habeant uirtutem ex passione Christi. Virtus enim sacramentorum est ad gratiam causandam in anima, per quam spiritualiter uiuit: sed sicut Augustinus dicit super Ioan. uerbum prout erat in principio apud Deum, uiuificat animas, secundum autem quod est caro factum, uiuificat corpora. Cum igitur passio Christi pertineat ad uerbum secundum quod est caro factum, uidetur, quod non possit causare uirtutem sacramentorum.

¶ 2. Præter. Virtus sacramentorum uidetur ex fide dependere, quia sicut dicit Augustinus super Ioan. Verbum Dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur: sed fides nostra non solum respicit passionem Christi, sed etiam alia mysteria humanitatis ipsius, & principaliter etiam diuinitatem eius, ergo uidetur quod sacramenta non habeant specialiter uirtutem a passione Christi.

¶ 3. Præter. Sacramenta ordinantur ad hominum iustificationem, secundum illud I. ad Corinth. 6. Abluti estis, & iustificati estis: sed iustificatio attribuitur resurrectioni, secundum illud Roman. 4. resurrexit propter iustificationem nostram. ergo uidetur, quod sacramenta magis habeant uirtutem a resurrectione Christi, quam ab eius passione.

SED CONTRA est, quod super illud Roman. 5. In similitudinem prauaricationis Adæ, & c. dicitur glo. ex latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta, per quae saluata est ecclesia. Sic ergo sacramenta uidentur habere uirtutem ex passione Christi.

RESPON. Dicendum, quod (sicut dictum est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: unum quidem separatum, ut baculus: aliud autem coniunctum, ut manus. Per instrumentum autem coniunctum mouer-

Atur instrumentum separatum, sicut baculus per manum. Principalis autem causa efficiens gratiae, est ipse Deus ad quem comparatur humanitas Christi, sicut instrumentum coniunctum: sacramentum autem sicut instrumentum separatum, & ideo oportet quod uirtus salutaris, a diuinitate Christi, per eius humanitatem, in ipsa sacramenta deriuetur. Gratia autem sacramentalis ad duo praecipue ordinari uidetur, ut scilicet ad tollendos defectus praeteritorum peccatorum, in quantum transcunt actu, & remanent reatu, & iterum ad perficiendam animam in his, quae pertinent ad cultum Dei, secundum religionem uitae Christianae. Manifestum est autem ex his, quae supra dicta sunt, quod Christus liberauit nos a peccatis nostris, praecipue per suam passionem: non solum efficienter & meritorie, sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem iniitauit ritum Christianae religionis, offerens seipsum oblationem & hostiam Deo, ut dicitur Ephe. 5. unde manifestum est, quod sacramenta ecclesiae specialiter habent uirtutem ex passione Christi, cuius uirtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum: in cuius signum de latere Christi pendens in cruce, fluxerunt aqua & sanguis, quorum unum pertinet ad baptismum, aliud ad Eucharistiam, quae sunt potissima sacramenta.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod uerbum prout erat in principio apud Deum, uiuificat animas, sicut agens principale: caro tamen eius, & mysteria in ea perpetrata, operantur instrumentaliter ad animae uitam. Ad uitam autem corporis non solum instrumentaliter, sed etiam per quandam exemplaritatem, ut supra dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod per fidem Christus habitat in nobis (ut dicitur Ephe. 3.) & ideo uirtus Christi copulatur nobis per fidem. Virtus autem remissionis peccatorum, speciali quodam modo pertinet ad passionem ipsius Christi: & ideo per fidem passionis eius, specialiter homines liberantur a peccatis, secundum illud Roman. 3. Quem proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius, & ideo uirtus sacramentorum, quae ordinatur ad tollenda peccata, praecipue est ex fide passionis Christi.

AD TERTIUM dicendum, quod iustificatio attribuitur resurrectioni ratione termini ad quem, qui est nouitas uitae per gratiam: attribuitur tamen passioni ratione termini a quo, scilicet, quantum ad diuisionem culpae.

ARTICVLVS VI.

Utrum sacramenta ueteris legis gratiam causarent.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod etiam sacramenta ueteris legis, gratiam causarent: quia (sicut dictum est) sacramenta nouae legis habent efficaciam ex fide passionis Christi: sed fides passionis Christi,

terere Christi: per quod praecipua sacramenta monstrantur, quod copulancia sunt nobis uirtutem passionis Christi.

Tertius clarus. In corpore sunt duae conclusiones negatae. Prima est: Sacramenta ueteris legis non conferrebant gratiam uirtute propria. Probat auctoritate Apostoli. Altera est: Sacramenta

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod etiam sacramenta ueteris legis, gratiam causarent: quia (sicut dictum est) sacramenta nouae legis habent efficaciam ex fide passionis Christi: sed fides passionis Christi,

Super Quaestiones sexagesimas secunda articulum sextum.

Tertius clarus. In corpore sunt duae conclusiones negatae. Prima est: Sacramenta ueteris legis non conferrebant gratiam uirtute propria. Probat auctoritate Apostoli. Altera est: Sacramenta

Super Quaestio. 62. Articulus quintus.

Tertius ut sonat. In corpore vna conclusio: Sacramenta ecclesiae specialiter habent uirtutem ex passione Christi. Probat tripliciter.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod sacramenta nouae legis non habeant uirtutem ex passione Christi. Virtus enim sacramentorum est ad gratiam causandam in anima, per quam spiritualiter uiuit: sed sicut Augustinus dicit super Ioan. uerbum prout erat in principio apud Deum, uiuificat animas, secundum autem quod est caro factum, uiuificat corpora. Cum igitur passio Christi pertineat ad uerbum secundum quod est caro factum, uidetur, quod non possit causare uirtutem sacramentorum.

¶ 2. Præter. Virtus sacramentorum uidetur ex fide dependere, quia sicut dicit Augustinus super Ioan. Verbum Dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur: sed fides nostra non solum respicit passionem Christi, sed etiam alia mysteria humanitatis ipsius, & principaliter etiam diuinitatem eius, ergo uidetur, quod sacramenta non habeant specialiter uirtutem a passione Christi.

¶ 3. Præter. Sacramenta ordinantur ad hominum iustificationem, secundum illud I. ad Corinth. 6. Abluti estis, & iustificati estis: sed iustificatio attribuitur resurrectioni, secundum illud Roman. 4. resurrexit propter iustificationem nostram. ergo uidetur, quod sacramenta magis habeant uirtutem a resurrectione Christi, quam ab eius passione.

SED CONTRA est, quod super illud Roman. 5. In similitudinem prauaricationis Adæ, & c. dicitur glo. ex latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta, per quae saluata est ecclesia. Sic ergo sacramenta uidentur habere uirtutem ex passione Christi.

RESPON. Dicendum, quod (sicut dictum est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: unum quidem separatum, ut baculus: aliud autem coniunctum, ut manus. Per instrumentum autem coniunctum mouer-

SED CONTRA est, quod super illud Roman. 5. In similitudinem prauaricationis Adæ, & c. dicitur glo. ex latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta, per quae saluata est ecclesia. Sic ergo sacramenta uidentur habere uirtutem ex passione Christi.

RESPON. Dicendum, quod (sicut dictum est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: unum quidem separatum, ut baculus: aliud autem coniunctum, ut manus. Per instrumentum autem coniunctum mouer-

RESPON. Dicendum, quod (sicut dictum est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: unum quidem separatum, ut baculus: aliud autem coniunctum, ut manus. Per instrumentum autem coniunctum mouer-

menta veteris legis, non conferebant gratiam uirtute in eis habita a passione Christi. Probatum ex communi differentia conjunctionis alicuius cause ad causandum: uel per usum exteriorum rerum, uel per actum animæ: quia prima est causa effectiua. ac per hoc prioris secundum esse: secunda autem est causa finalis, ac per hoc potest esse posterioris secundum esse. Sub hac enim differentia communi subsunt in specialem differentiam inter passionem Christi coniungi per sacramenta uel per fidem: ita quod per sacramenta conjunctione continetur sub exteriorum rerum. & coniunctio per fidem continetur sub coniunctione per actum animæ. Et sub hoc procedendo descenditur, & quod passio Christi est prior secundum esse sacramentis nostris, & posterior sacramentis ueteris legis. Ac per hoc nostris quidem sacramentis passio Christi coniungi potest ut causa actiua operans per illa; prius autem non potest coniungi ut causa actiua operans per illa quod est intentum conclusionis. Et quod passio Christi ut finalis causa coniungitur per fidem, tam nobis quam antiquis: & propterea utrique saluamur per fidem passionis Christi: sed non utriusque per sacramenta uirtuosa ex passione Christi. Non tamen superfluous erat usus illorum sacramentorum: quia adhibebantur etiam non ut uirtuosa, tamen ut signa fidei uirtuose.

¶ Ita igitur lector in formali differentia inter coniunctionem per fidem seu actum animæ ut sic, & per sacramenta seu usum exteriorum rerum ut sic: & uidebis differentiam in literis subtiliter positam, inferre sacramenta nostra esse uirtuosa, & antiqua non. Et memeto nouit, quod de coniunctione causali (seu causæ ut sic) est sermo, ut non fallaris ab importunitate digredientium ad ea, quæ sunt per accidens.

Iner principium & medium illius in homilia totius anni eam inuenias.

Gloss. ordinata ibid.

Ar. preced.

D. 98.

fuit in veteri lege, sicut & in noua: habemus enim eundem Spiritum fidei, ut habetur 2. ad Cor. 4. Sicut ergo sacramenta nouæ legis conferunt gratiam, ita etiam sacramenta ueteris legis gratiam conferebant.

¶ 2. Præter. Sanctificatio non fit nisi per gratiam: sed per sacramenta ueteris legis, homines sanctificabantur: dicitur enim Leuitici. 8. Cumque sanctificasset Moyses Aaron, & filios eius in uestitu suo &c. ergo uidetur quod sacramenta ueteris legis gratiam conferebant.

¶ 3. Præter. Sicut Beda * dicit in homilia circuncisionis, Idem salutiferæ curationis auxilium: circuncisio in lege contra originalis peccati uulnus agebat, quod baptismus agere reuelat: tempore gratiæ constituit: sed baptismus nunc confert gratiam. ergo circuncisio gratiam conferebat, & pari ratione alia sacramenta legalia: quia sicut baptismus est ianua sacramentorum nouæ legis, ita & circuncisio erat ianua sacramentorum ueteris legis. Propter quod & Apostolus dicit Galat. 6. Testificor omni homini circuncidenti se: quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ.

SED CONTRA est, quod Galat. 4. dicitur, Conuertimini iterum ad infirma & egena elementa. gloss. * id est ad legem, quæ dicitur infirma, quia perfecte non iustificat: sed gratia perfecte iustificat. ergo sacramenta ueteris legis gratiam non conferebant.

RESPON. Dicendum, quod non potest dici, quod sacramenta ueteris legis conferrent gratiam iustificantem per seipsa, id est, propria uirtute, quia sic non fuisset necessaria passio Christi, secundum illud Galat. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est: sed nec potest dici, quod ex passione Christi uirtutem haberet conferendi gratiam iustificandi: sicut enim ex prædictis patet, * uirtus passionis Christi copulatur nobis per fidem & d sacramenta, differenter tamen. Nam continuatio, quæ est per fidem, fit per actum animæ: continuatio autem quæ est per sacramenta, fit per usum exteriorum rerum. Nihil autem prohibet id, quod est posterius tempore, antequam sit mouere secundum quod præcedit in actu

animæ. sicut scis qui est posterior tempore, mouet agentem, secundum quod est apprehensus & desideratus ab ipso. Sed illud, quod nondum est in rerum natura, non mouet secundum usum exteriorum rerum. unde, causa efficiens non potest esse posterior in esse, ordine durationis, sicut causa finalis. Sic ergo manifestum est, quod a passione Christi, quæ est causa humanæ iustificationis conuenienter * derivatur uirtus iustificatiua ad sacramenta nouæ legis, non autem ad sacramenta ueteris legis, & tamen per fidem passionis Christi iustificabantur antiqui patres, sicut & nos. Sacramenta autem ueteris legis, erant quædam illius fidei protestationes, in quantum significabant passionem Christi, & effectus eius. Sic ergo patet, quod sacramenta ueteris legis non habebant in se aliquam uirtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam iustificantem, sed solum significabant fidem, per quam iustificabantur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod antiqui patres habebant fidem de passione Christi futura, quæ secundum quod erat in apprehensione anime, poterat iustificare: sed nos habemus fidem de passione Christi præcedenti, quæ potest iustificare etiam secundum realem usum sacramentalium rerum, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod illa sanctificatio erat figuralis: per hoc enim sanctificari dicebantur, quod applicabantur cultui diuino secundum ritum ueteris legis, qui totus ordinabatur ad figurandum passionem Christi.

AD TERTIUM dicendum, quod de circuncisione multiplex fuit opinio: quidam enim dixerunt quod per circuncisionem non conferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatum: sed hoc non potest esse, quia homo non iustificatur a peccato, nisi per gratiam, secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ideo alij dixerunt, quod per circuncisionem conferebatur gratia, quantum ad effectus remotiuos culpæ, sed non quantum ad effectus positiuos gratiæ. Sed hoc etiam uidetur esse falsum: quia per circuncisionem dabatur pueris facultas perueniendi ad gloriam, quæ est ultimus effectus positiuus a gratiæ. Et præterea, secundum ordinem causæ formalis, priores sunt naturaliter effectus positiuus quam priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis sit e conuerso: forma enim non excludit priuationem, nisi informando subiectum, & ideo alij dicunt quod circuncisio conferebat gratiam, etiam quantum ad aliquem effectum positiuum, qui est facere dignum uita æterna: non tamen quantum ad hoc quod est reprimere concupiscentiam impellentem ad peccandum: quod & aliquando mihi uisum est: sed diligentius consideranti, apparet hoc etiam non esse uerum: quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ & mereri uitam æternam, & ideo melius dicendum uidetur, quod circuncisio, sicut & alia sacramenta ueteris legis, erat solum signum fidei iustificantis. unde Apostolus dicit Roman. 4. quod Abraham accepit signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. & ideo in circuncisione conferebatur gratia, in quantum erat signum passionis Christi futuræ, ut infra * patebit.

D. 98.

Alia conuenienter.

In corp. act.

D. 98.

D. 64.

D. 98.

Quæstio.

Super